

YAKIN DOÖU ÜNÜVERSİTESİ

1958-1974 ARASI YAŞAYAN-ANILAR

BİRTAN ERİŞMEN

DOÇENT DOKTOR BÜLENT YORULMAZ

2000

LEFKOŞA

İÇİNDEKİLER

ORHAN FADIL, 1958 YILLI ANISI,	5-6
AHMET İMR. ENEL,	7-8
MUSTAFA KATMAN,	10-11
A_YSEL ERİŞMEN,	12
ÖZDEMİR ÖZDOĞDU,	13-14
SABRİYE ÖZDAMAR,	15-16
AHMET ADALI,	17
BAHİR PULHAN",	18-19
AFET ERİŞMEN,	20-21
NAZİFE KATMAN,	22-23
HANİDE AAİFOĞLU,	24
AYŞE BEKTAŞ,	25
ZEİRA TONAJ,	26-27
İLKSEV HACİVELİ,	28
SABRİYE ÖZDAMAR,	29

ÖNSÖZ

1958-1974 yılları arasında Kıbrıs Türkleri, Rumlara karşı büyük bir varoluş mücadelesine girdiler. Bu yolda birçok kişi şehit olurken, o kadar da yaralanan, sakatlanan veya çeşitli zorluklar çekenler olmuştur. Bu olayları yaşayanlar bu günlere kadar anılarını birçok yerde o günlerin sıkıntılarını tekrar yaşıyormuş gibi anlatırlar.

1958-1974 yıllarında Kıbrıs Türklerinin yaşadığı olayları o günlerin kahramanlarından anlatmalarını isterken doğal olarak bazıları o günleri hatırlamak istemedikleri için olayları da anlatmaktan kaçınanlar veya T.M.T. de görev alan bazı kişiler de alıştıkları gizlilikten dolayı olayları anlatmaktan çekindiler.07.06.2000

1958-1974 yılları arasında olan olayları, yaşananları, o günleri yaşayanların ağızlarından dinleyip yazma olanağı bana sağlayan sayın danışman öğretmenim Doç. Dr. Bülent Yorulmaz'a, ayniyeten sayın Doç. Dr. Habib Derzinevesine, anıları ve resimleri ile yardımcı olan Bahir Pulhan'a, yazılanları bilgisayardan çıkarmama yardımcı olan eniştem Mustafa Yemenicioğlu'na ve yaşadığı olayları anılarıyla yardımcı olan herkese tekrardan teşekkür ederim.

Giriş

Kıbrıs adası Akdeniz'in ortasında bulunan bir adadır. Bu konumu dolayısıyla yüzyıllarca birçok uygarlığın hedefi durumunda kaldı ve bir çok medeniyet arasında büyük sorunlara yol açtı. En son olarak da adada yaşayan Türkler ve Rumlar arasında çözülmesi zor bir olay, paylaşılabilir bir sorun halini aldı.

Rumlar ve Türkler arasındaki sorunlar İngiliz dönemine kadar dayanır. 18 Ekim 1950 yılında yapılan başpiskoposluğukazanan Makarios Enosis emellerini en üst düzeye çıkarmayı başardı ve Yunanistan'la elbirliği ile Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak için Rum tedhiş örgütleri olan BOKA yeraltı örgütü ve ilk tedhiş gurupları oluşturulurken, Makarios'un kurduğu bu gençlik örgütlerinden geniş bir şekilde yararlanıldı. O.HEN ve PEON'un genç, hatta çocuk sayılabilecek üyeleri ve öğrenciler, EOKA'nın ilk adamları, silahlı eylemciler oldu. Bu Rum örgütlerine karşı Türklerde kendilerini korumak için ilk önce Volkan daha sonrada T.M.T (Türk Mukavemet Teşkilatı)'nı kurdu ve hemen hemen tüm Kıbrıslı Türkler T.M.T'ye katılarak Rumlara karşı kendilerini korumaya çalıştı. Rumlar konuyu Birleşmiş Milletlere kadar götürdüler. Oradan her hangi bir olumlu sonuç çıkmayınca bu sefer de olayı teröre döken Rum-Yunan ikilisi ilk girişimlerini yollarda buldukları Türk soydaşlarımızı toplayıp götürmekle işe başladılar ve kanlı eylemleri 21 Aralık 1963 gecesi en üst noktasına ulaştırıp Türklerin evlerini basarak yok etmeye çalıştılar. Rumların bu eylemlerine karşı ilk tepkiler garantör devlet olan Türkiye'den geldi. Türkiye Rumların bu eylemlerini sona erdirmelerini, buna

son vermedikleri takdirde garanti anlaşması uyarınca adaya müdahale edeceğini bildirdi.

Rumlar bu uyarılara hiç kulak asmadan Türklere karşı başlattıkları kanlı eylemleri

devam ettirdiler. Bunun üzerine Türkiye Cumhuriyeti Zürih ve

Lomira anlaşmalarının kendine verdiği garantör devlet hakkıyla adaya ilk müdahaleyi

20 Temmuz 1974'de yaptı.

Türkiye Cumhuriyeti Rum ve Yunanlıların bu davranışları karşısında fazla zaman

kaybetmeden İngiltere'ye başvurarak Kıbrıs'a birlikte adaya gitmelerini önerdi. Fakat

İngiltere kendi çıkarına gelmediği için bu müdahaleden kaçınması üzerine Türkiye

adaya anlaşmaların kendine verdiği halda 20 Temmuz 1974 sabahı Girne sahilinden

adaya çıkarak başladı. Havadan da Türk uçakları paraşütle indirme yaptı. İki gün

süren birinci harekât sonunda birçok yer kurtarıldı ve ateşkes ilan edildi. Türkler buna

devam ettirdiler. Rumlar savunmasız Türk köylerine saldırarak soydaşlarımızı katletmeye devam

ediyordu. Diğer yandan 25 Temmuz 1974 Cenevre görüşmeleri yapılıyordu. 30

Temmuz 1974 akşamı anlaşma sağlandı. Bu Türkler için bir zafer sayıldı.

Altı gün süren ikinci Cenevre görüşmeleri Rum-Yunan ve İngiliz olumsuz

kararlar yüzünden bir sonuca uğramadan sonuçlandı ve Türkiye adada ikinci bir

harekât yapmağa mecbur kaldı.

İkinci harekât 14 Ağustos sabahı başladı ve Mehmetçik adanın bugünkü sınırını

çizmiş oldu.

İşte Kıbrıs'ta yaşanan bu olayları, büyüklerimiz bizlere aşağıda anlatmaya ve bizi o günler hakkında bilgilendirmeye çalıştılar.

1958 İngiliz döneminde henüz 11 yaşında olan Larnakalı ORHAN FADil, o dönemde yaşadıklarını şöyle anlatıyor:

1958 yılında 11 yaşındaydım. Bu yıllarda küçük olduğumuz için bize ufak tefek görevler veriliyordu. Bizim oturduğumuz Babutsa mahallesi, Larnaka (İskele) kasabasının en güvenilir mahallesiydi. O yıllarda hatırladığım Türk , Rum kavgalarından en ünlüsü Gelafaça- Aylezova Kilisesi kavgasıydı. Gurbetler ve bir diğer ismiyle fellahlar olarak bilinen kişiler mehter marşını çalarak Rum çarşısı içinden geçerek Galafaça Kilisesi'nden sonrada Aylezova Kilisesi'nden geçerek, oradan da mahallemize geri dönecektik. Rum çarşısına girdiğimiz zaman Rumların çoğu dükkanlarını kapatıp kaçıyorlardı. Bizde kapalı olan dükkanların bazılarını yakarak ilerliyorduk. Örnek olarak bir kuyumcu dükkanını yakacağımızda bazılarımız oradaki altınlardan almıştı. Bunu gören teşkilatın başında olan görevliler bizim işimizin yağmacılık olmadığını söyleyerek, elimizdeki altınları alıp yanan dükkanların içine geri atıyordu ve kiliseye doğru ilerliyorduk. Önümüzü göstermelik olarak komando birliği kesiyordu. Kara Hüseyin diye bilinen bir büyüğümüz vardı. Bu kişi komandoların bazılarını yere yatırarak oradan geçmemizi sağladı. Karşı taraftan da Rumlar toplanmışlardı. Bizden sayıca daha fazlaydılar.

Türklerden olan Niyazi Cemado en önde gelen Rum'un kafasını kılıçla bir **darbede** kesti. Her tarafa , herkesin üstüne kanlar **fişkırıyordu**. Bu Rum-Türk **kavgasında** yer alan yalnızca erkekler değildi. Her zaman olduğu gibi erkeklerin **yanında** kadınlarda savaşılmaktaydı. Adı Halayık Fatma olan bir kadın çivili tahta **ile** bir Rum'u öldürmüştü. Kavga sona erdiğinde yürüyüş devam ediyor ve belirli **yerlerde** giyisileri kan olanlar giyisilerini çıkararak kadınlara yıkamaları için **veriyorlardı** ve temiz kıyafetler giyiyorlardı. Bunun sebebi kavgaya karışanların ele geçmemesini sağlamaktı.

ORHAN FADIL

31-12-1947

KARAOĞLANOĞLU

Ahmet İmrene! 1955 yıllarını, o yıllarda polis teşkilatında yaşadıklarını ve yaptıklarını bize şu şekilde anlatıyor:

1955 yılında Türk polis teşkilatına katıldım. Rum polis subayları bize çok karışmıyordu. Fakat İngiliz subayları bazen bizim yaptıklarımıza karışıyordu. Benim iş saatlerim gece ikideydi. Biz nöbet tutarken Rumlar rümayış (yürüyüş) yaparlardı. Onları dağıtma görevi bazen bize verilirdi. Arkadaşlarla nöbet saatlerini doldurmak için bazı zamanlarda Tuz gölü civarında cikla vurmaya giderdik. Bazen cikla vurmak için gelen Rumları tutuklardık.

BOKA'cılar Türk'lere karşı girişimlerde bulunmaya başlayınca polis teşkilatında görevli Türklerde EOKA'ya karşı kurulan T.M.T'ye girmişlerdi. İngiliz subayları T.M.T'de olduğunu öğrendiği polisleri görevden alıyorlardı.

İngiliz yönetimine karşı çıkan Mitropolit Papazına sokağa çıkma yasağı verilmişti. Bu papazı biz bekliyorduk. Nöbet saatlerimiz sekiz saat gündeydi. Papazın ihtiyaçlarını Rumlar karşılardı. Ama papazla birinin görüşmesi yasak olduğu için ona yiyeceği biz veriyorduk. Bu

yasak bir buçuk yıl sürdü. Bu görev bitince papazın nereye götürüldüğünü bilmiyorum.

1958 yılında tayinim bir Rum köyüne çıktığı için polis teşkilatından istifa etim ve T.M.T'ye katıldım. Buradaki görevim Türk-Rum sınırında geceleri üç-dört saat devriye gezmekti. T.M.T'ye katılmamın beşinci yılında 1963 olayları başladı. Bulunduğumuz bölgeye Rumlar girmediler. 1963'den 1974'e kadar Larnaka (İskele)'ye hiçbir silahlı Rum girmediler fakat 1974 yılında Rum'lar Türk'lerle konuşacaklarını duyurarak bir yerde toplanmamızı istediler. İngilizler de geldiği için Rumlar Türkleri yalnızca esir aldılar. Ben oraya gitmediğim için esir olmadım.

Afimet İmrener

2-3-1937

Alsancak

TEL:8211266

Aslen Esendağ (BEDÜRFAN)'h olan Musta Katman 21-22 yaşlarım
özlemle hatırlayarak aktarmaya çalıştı

21-22 yaşlarındayım o zamanlar insanlar arpalarını-buğdaylarını orakla biçip
başlarını harmanda ayırırdı. Çoban olanlar ise hayvanlarını gece bile ovada
bırakırdı. Gençler kadar yaşlılar da bu işlerle uğraşırlardı.

O günlerde ovaya bir Rum gelmeye başlamıştı ve ovadaki yaşlılara
saygısızlık etmekteydi. Benim ve Şefket isimindeki arkadaşımın buna çok canımız
sıkılıyordu. Rum yine bir gün böyle saygısızlık ettiğini görünce Şefket'le onu çok
feci bir şekilde dövdük. 22 gün hastahanede yatan Rum hastahaneden çıkınca bizi
dava etti. Şefket'le benim hapisliğimi istiyordu. O yıllarda yeni avukat olan ve ilk
davası bizimki olacağım bildiğimiz halde Türk olduğu için sayın R.R.Denktaş'ı
bizf bu olaydan kurtarması için tutuk. Davadan ala bileceğimiz en hafif ceza ile
sonuçlandı. Aldığımız ceza üç buçuk lira hastahane masrafı ve sekiz lira cezaydı.

Yukarıda anlattığım olayın üstünden iki yıl geçtikten sonra Rum şefket'le
bana bu sefer elli liralık kan davası açtı. avukatımızın bize söylediğine göre, eğer
Rum bize elli değil de otuz liralık dava açsaydı kazana bilirdi.

1959-60 yıllarıydı. Ovada babamla hayvanları bekliyorduk. Babam alıç
toplamaya gideceğini söyleyip yanımdan ayrıldı bende eve geri döndüm. Gece
okurken babam eve geri gelmemişti. Bizde bunun üstüne polise haber verdik. Niyazi
ismindeki polis zabiti ile babamı aramaya çıktık ve babamı bir alıç ağacının

olum babam eve geri gelmemişti. Bizde bunun üstüne polise haber verdik, Niyazi ismindeki polis zabiti ile babamı aramaya çıktık ve babamı bir alıç ağacının altında ölü olarak bulduk. Belki de babamı beriim ve Şefket'le ~~övdüğümüz~~ Rum öldürdü.

MUSTAFA KATMAN

15-05-1926

DÜZOVA

TEL:2323940

Aysel Erişmen 1963 olaylarının başladığı yıllarda diğer Kıbrıslı Türk erkekleri gibi o da Türk toplumunun var oluşunu sağlamak için mücahit oldu. 1963 yıllarında yaşadığı bir anısını o günlerin heyecanı ve korkusuyla anlatıyor.

Ben şimdi Rum kesiminde kalan Koçça köyünde doğdum ve orada büyüdüm. 1963 yılına kadar pek ölüm korkusu ve Rum korkusu olmadan yaşadık. 1963 yılında BOKA'nın Enosis emelerini gerçekleştirmek için başlattığı savaşda köyümüzü kurtarmak için mücahit olarak yazıldım. O yıllarda şimdiki gibi moderin silahlar ve cephane yoktu. Ben ve arkadaşlarım köyün korunmasını sağlamak için

Gerekli mühimmatı Luricina köyünden alıyorduk. Luricina'ya ben ve arkadaşlarımı Koçcattan Luricina köyüne gitmek için gece leyin yola çıktık Oraya eski bir telsiz götürüp oradan cephane alıp geri dönecektik. Luricina'ya gitmek için üç ana yoldan geçmemiz gerekirdi. Bu yollar, Lefkoşa-Limasol, Ayıova-Katikler Perah ve Dali yolan idi. Luricinada iki gün kaldık ve geri dönmek için yola çıktık yukarıda adı geçen yollara geldiğimizde herhangi bir ışıık görmediğimizde yere yatıyor ve kalkmak için yardıma ihtiyacı duyuyorduk. Tüm Zorluklara rağmen köyümüze sağ salim dönebildik.

AYSEL ERİŞMEN

04/12/1943

DİKMEN

Özdemir Özdoğdu savaş yıllarında yaşadığı olayları ve esir olduğu günleri bize günlerin acısı ve hüznüyle anlatıyor:

1958 yıllarında on dört on beş yaşlarındaydım. Olaylar başladığında İngiliz zamanıydı. Rumlarla sirtüşürdük diye örfü idare yaparlardı. Biz yine bir gün Rumlar Türkler k^u-dınlar adamlar toplanmıştık ve Rum tarafına gittik. Dükkanları yakarak, camları kırarak sahil yolundan hurmacıklardan geçerek Barlos sinemasından dönerek Aylazdo Kilisesi'nin olduğu yerde bir han vardı. Rumlar bizi hep orada beklerdi. Biz oraya gelince Rumlarla aramızda değnekler, bıçaklarla sanki bir meydan muharebesi olurdu. Rumlar kilisenin damından bize tuğlalar atarlardı. Bu olayda birçok Türk ölmüştü ama bizde çoğunu bıçaklamıştık. Rahmetlik babamda bir bıçak darbesi almıştı. O zaman Rumların elinde silah olmadığı için onların tarafına korkmadan gider gelirdik ama daha sonra silahlandılar. Rumlar silahlanınca biz de Türk bölgesinde nöbet tutmaya başladık. Rumlar da kendi taraflarında nöbet tutmaya başladılar. Rumlar yolda giden Türk arabalarını durdurup Türkleri öldürmeye başladılar yılında Rumlar bize tekrar saldırdılar. O günlerde bire bir silahlı çatışmalar olurdu. Bu olaylar da 1974'de kadar devam etti. 1974'de Türk askeri geldi. Daha sonra ben Limasol'a gittim çünkü orada dükkanım vardı. Limasol'da hem askerlik yapıyordum hem de futbol oynuyordum. 1974'de olaylar patlak verince ben Limasol'da idim. Gece yarısına kadar son mermimize kadar direndik. Fakat mermimiz bitince hastahaneye çoluk çocuk teslim olduk. Oraya gittiğimizde birkaç ölümüz olmuştu. Onlardan birinin yüzünü açtım ve orda ölü olarak yatanın çok sevdiğim arkadaşım Ali olduğunu gördüm. Ali boğazından vurulmuştu. Onu öyle görünce kendimi tutamayarak ağlamaya başladım. Ondan sonra bizi akşama doğru koyunlar gibi altı, altı dizip özel bir hastahaneye götürdüler. Orada çoluk çocuk dikenlerin içinde kaldık. Ertesi gün

1963 kamyonlar geldi ve bizi yine hayvanlar gibi kamyonlara tıktılar. Ondan sonra hepimizi okullara götürdüler ve çoluk çocuğu, kadınları eve yolladılar. Bizi de tutuklayıp yine altışarlı sıraya koydular. Rumların Baypas dedikleri uzun bir yolları vardı. Bizi ellerimiz ensemizde bu yoldan koşturarak futbol sahasına götürdüler. Orada yaklaşık üç-dört bin kişi vardık. Sahanın içinde yerde yatırdık. Bize bir parça zeytin ekmek verirlerdi. Sahanın dört köşesine otomatik olarak dört silah koydular. Silahlar hep bize bakardı ve Rumlar bize geceleri sizi vuracağız diye bağırırdı ve dozerlerle sahanın ortasını delerlerdi. Oraya bizi koymayı düşünürlerdi. Buna Rum zenginleri karşı çıktı. Çünkü Türkiye'nin onları bombalayacağından korkarlardı. On, on üç gün sonra bizi otobüslere koydular ve yeniden okullara götürdüler. Orada yüz bir gün esir olarak kaldım. Esirken Hasan diye birini de Rumlar vurmuşlardı. Daha sonra Rumlarla Türkler karşılıklı olarak esirleri değişince bende özgürlüğüme kavuştum.

ÖZDEMİR ÖZDOĞDU

27-02-1946

KARAOĞLANOĞLU

TEL:8222355

Şabriye Özdamar gençlik yıllarını ve 1963-74 yıllarında yaşadıklarını o günlerin heyecanı ve burukluğuyla şu şekilde aktarıyor.

Ben aslen Matyathydım ve orada oturuyorduk. 17 yaşında iken babam ölmüştü. Bizim köyde iki maden vardı ve bu madenlerden bakır çıkarılıyordu. Madenin biri köyün aşağısında diğeri ise köyün yukarısındaydı. Bu madenlere çalışmak için kadınlar da gelirlerdi, Örneğin bizim köye yakın olan Litonsa'mın cıraları bu madene gelip işliyorlardı. Biz de onların köyüne gidip un çıkarırdık. Yani bu Rum köyüyle ilişkilerimiz çok iyiydi. Baldızım da bu madende işliyordu. Bir hafta çalıştıktan sonra benim de orada çalışmamı istedi ve beni ikna etmeyi başardı. Ben bu işe gitmek için erkek kardeşimi ikna etmek zorunda idim. Onunla bu konuda konuştuk önce izin vermedi ben kardeşime madende günde bir şilin kazanacağımı ve eğer kendisi bana bu parayı verirse bundan vazgeçeceğimi söyleyince bana izin verdi. Madene ben gittikten sonra birkaç kadın daha geldi. İşlediğimiz madenin adı İşa (doğru)'dur. Madende çalışan Ziya-Kara Hasan isminde birinin beni beyendiğini söylediler. O da Allah'ın emrine beni kardeşimden istedi ve 17 yaşında evlendim. Kocamla iki yıl daha madende çalıştık. Madenden durunca hayvancılık ve çiftçilik yaptık. O yıllarda Rumlarla iyi ilişkilerimiz oldu. Onlar bizim tarlalarımıza geliyorlar, hayvanlarımızı karıştırıp birlikte bekliyorduk.

1953 yılında Lefkoşa'da Kaymaklı bölgesine taşındık. O dönemde hükümet İngiliz'di ve İngilizler bize hiçbir şekilde zarar vermediler. İngilizler hem Türklere hem de Rumlara bazı kısıtlamalar getirmişlerdi. Buna rağmen Rumlar bazen bunların dışına çıkarlardı. Örneğin Rumların panayırı olurdu İngilizler onlara hem uçaklarla hem de arabalarla gidip panayırı dağıtırlardı.

BOKA zamanında Rumlar bizleri yolda durdurup arabaları yoklardı ama evlerimizde bizi rahatsız etmezlerdi. 1963 yılında Kaymaklı bölgesini basdıklarında önceden haber aldığımız için hiçbir şey alamadan evden kaçtık ve belediyenin avlusuna oradan da bir okulun avlusuna götürüldük. Kaymaklıda kalan beş altı yatalak yaşlıyı Rumlar onları esir alıp ciko denen yere götürdüklerini söylediler Burada çok zor günler geçirdik. Sandalyenin üzerinde uyuyorduk. Bu halimizi gören bir tamdik bize yorgan,yastık getirdi. Paramız olduğu halde hiçbir şey alamıyorduk çünkü yollar kapahydı. Onbeş yirmi gün okulda kaldık. Okulun bahçesine yemek hane kuruldu herkes aç kalmayacak kadar birşeyler yiyordu. Oğlum Hasan'dan yirmi yirmiki gün hiç haber alamamıştık. Oğlumun yanında çalıştığı Enver Bey ona bizim okulda olduğumuzu söyleyince geldi ve bizi buldu.

Ortalık biraz yatışınca evlerimize geri döndük. Burada bizi İngiliz askerleri bekliyordu ve her hangi bir silah sesinde hemen olay yerine koşarlardı ve bizimle iyi ilişkiler içindeydiler.

SABRİYE ÖZDAMAR

13-03-1922

DÜZOVA

TEL:2323947

1958 yılında 20 yaşında olan Kazım Adalı o yılları şöyle anlatıyor.

Alanıçi köyünden 1958 yılının sonunda memleketi kurtarmak amacı ile Rumlara karşı kurulan gizli bir örgüt olan TMT kaydolduk. Bu örgüte bazı gizli görevlere katılıyorduk. O günlerde şimdiki gibi rahat bir şekilde dolaşmak mümkün değildi. Herkes her zaman korku içindeydi. Benle birlikte T.M.T'ye katılan diğer iki arkadaşla birlikte yaşadığımız korkulu bir akşam şöyle gerçekleşti.

1958'de Alan içi köyünde bulunan silahları gece ovaya gömmek için üç kasa silahı eşeklere yükledik. Köyün dışına çıktıktan sonra feci şekilde yağmur başladı. Bu feci yağmur altında üç kasadan oluşan silahları ayn ayn yerlere gömmeye başladık. En son kasayı gömerken yağmur durmuştu. Yağmur durduğu halde gökyüzünde belirsiz bir ışık aydınlandı ve bazı sesler duyduk. Bu sesler ne şimşek, nede maytap , nede gök gürültüsüydü. Bu dönemde Kıbrıs'ın idaresi İngilizlerin elinde idi. Her yerde İngiliz askeri vardı. Bu durum karşısında yakalanmamak için hayvanları da ovada bırakıp arkadaşlarla eşekleri de ovada bırakıp, aynı yönlerden köye girdik. Ertesi gün kasaları gömdüğümüz yere giderek kontrol ettik. Kimse bir şeye ellememişti.

Kazım Adalı

02-05-1938

Gazimağusa

1974 yılında 27 yaşında olan ve başkent Lefkoşa'da oturan Bahir Pulhan askerlik anılarını o günkü canlılığıyla anlatıyor.

1974 yılında hastahane yakınlarında mücahitlik yapıyordum. Bize içerden sarı fosforlu kaza bezi yollamışlardı. Bu bezlerin ne işe yaradığını hiç kimse bilmiyordu ve ikinci bir emre kadar bunları saklamamız istenmişti. Bu bezler üç-dört metre uzunluğunda bir metre genişliğindeydi. Saat beşe doğru içeriden gelen bir emirle bezleri mevzilerin önüne açıp yerleştirdik. Çok geçmeden gök yüzünde bir uçak göründü ve kermiya bölgesindeki Rum mevzilerini bombaladı. Meğerse bize yolladıkları bezler Türk mevzilerinin uçaklar tarafından fark edilmesini sağlıyordu. Daha önce Eren köy çarpışmalarında Türk bayrağı açan Rum askerleri uçaklar tarafından bombalanmaktan kurtulmuştu. Bu yanılgıya tekrar düşmemek için bize bu bezler yollanmıştı. Akşam olunca zamanın ünlü oteli olan Gornaro oteline doğru taaruza geçtik. Çok yoğun bir çatışma oluyordu. Gece ilerleyen saatlerde silah sesleri kesildi. Ben de geri dönüp baktığımda mevzilerde hiç kimse kalmamıştı. Herkes kaçmıştı. Asker olarak bir tek ben vardım. Yani ne Türk ne de Rum askeri vardı, o Yıllarda yaşadığım bir diğer anım ise şudur.

1974 yılında ateşkes ilan edilmişti ve Türkiye'den gelen barış kuvvetleri askerleri Kermiya bölgesine gelmişlerdi. Bence burada hiç kimsenin bu güne kadar anlatmadığı ve hiçbir kitapta yer almayan bir üçüncü harekât daha gerçekleşti. Türk barış gücü askerleri Kermiya bölgesini kurtarmak için son bir taaruza daha geçti. Bize de kesinlikle ateş açmamamız emredildi. Rumlar o bölgede bulunan hapishaneye doğru kaçıyorlardı ve bazıları da oraya girip saklanıyordu. Ben dayanamayıp geçen Rumlara

ateş açtım. Ansızın komutanım tabancasını başıma dayadı ve tek bir mermi daha atarsam beni vuracağını söyledi Ben de ateşi kesmek zorunda kaldım. İşte bu olay benim için üçüncü bir harekâttır.

Bir diğer anım şöyle gerçekleşti. Ateşkes olmuştu ve hapishanenin avlusunda inekler vardı. Bir ingiliz bana ve arkadaşlarıma bu hayvanları tutmamızı söyledi inekleri besleyip hem sütünden hem etinden yararlanacaktık. Hapishaneye girdik. Oradaki hayvanların yanına daha gitmeden hapishanenin içine saklanan Rum bize kaçmamızı yoksa bizi vuracağını söyledi. Tabii ki istemiş olsaydı beni ve diğer arkadaşlarımı vurabilirdi. Neden bizi vurmadığını bilmiyoruz.

BAHIRİ PULHAN

20-05-1947

LEFKOŞA

1963 yılında 46 yaşında olan ninem Afet Erişmen 1963 olaylarım ve 1974 yıllarını hatırladığı kadarıyla anlatıyor:

Olaylar hatırladığım kadarıyla Rumların Türkleri yollardan alıp öldürmeleriyle başladı. İlk olarak Matyatı Rumlar bastı. Rumlar yolda giden insanları toplayıp öldürürlerdi. Köyümüz olan Koççat'a zeytine gidecektik. Luricina'da (Akıncılar) Mehmet Emin bize telefon etti ve Rumların Matyatı basacağını haber verdi. Bunun üzerine köylüler bir birine haber etti ve herkes toparlandı. Kimisi ovada bahçedeydi. Baskın olacağını öğrenenler Koççata geldiler. Baskından haberi olmayanlar da daha sonra bizim köye geldiler. Koççatlılar Matyatlıları evlerine topladı. Gece Rumlar Matyatın evlerini yaktılar. Bir yaşlı kadın Matyat'a ağacın üzerine saklandı. Çünkü oğlu keçilerini o gün satmıştı ve para ceketin cebinde kaldı. Bundan dolayı o köyde kalmıştı. Kendi parası da ocağın üzerinde gömülüydü. Kendi evlerin yandığını gördü evdeki eşyaları Rumlar aldığını gördü. Ağaçtan indi ve komşusu olan papaza gitti. Papaza evine göz kulak olması için rica eder ve bizim köye gelir. Sonuç olarak Türk köylerinin kimisi göçmen oldu kimisi ise olduğu yerde kaldı.

Rumlar köyün etrafını sardı. Rumlar için cm yedi ay dış dünyaya kapalı kaldık. Yiyeceğimiz şeyleri kendi bahçemize ekip ihtiyacımız olan yiyeceğimizi çıkardığımız için Rumlara ihtiyacımız yoktu.

Rum askerleri kamyonlarla gelirlerdi ve onlarla çatışalım diye havaya silahla ateş ederlerdi. Dizar köyünden de bizim köye de göçmen geldiler. Onlar ve diğer gelenler için göçmen göçmen evleri yapıldı. Gece oldumu aileler bir eve toplanırdı. Bazısı

nöbet tutar bazısı da nöbet tutardı. Tüfeğimiz yoktu. Rumları içi taş dolu teneke ili beklerdik. Tepenin üzerine Türk bayrağı dikerdik. Mücahitler sığınaklarda bizi beklerdi. Çocuklar onlara ekmek götürürlerdi. Geceleri Rumlar bu ekmek götüren çocukları Türkiyeli asker zannederlerdi. İki üç tane yaşlı adam davarları beklemek için ovaya giderlerdi. Rumlar onlara köyde karasakal var mı diye sorarlardı. İhtiyar adamlarda onlara yalandan biz bir şey görmedik, derlerdi. İhtiyarlar Rumlara Türklerin kendilerini kilitlediğini söylerlerdi. Rumlar onlara inanmasa da inanmış gibi görünürlerdi.

AFET ERİŞMEN

12-06-1917

DİKMEN

1963 yılından 1974 yılına kadar geçen zaman içinde Türk köylerinde birçok Rum-Türk çatışması oldu. Bu çatışmalarda bir çok kişi çeşitli olaylar yaşadı. İşte bu olaylardan birini bize ninem Nazife Katman anlatıyor.

1963 yılında Aysezemenö köyü basıldığında erkekler ve büyükler bizi Luricina köyüne götürdüler. Erkekler bizi gündüz köye geri götürürler , gece olunca da Luricina'ya geri getirirlerdi. Birkaç hafta sonra köyümüze geri döndük. 1974'e kadar köyün bütün ihtiyaçları Luricina köyünden sağlandı.

1974 'de köyü Rum'lar basınca bizde çoluk çocuk kaçırmaya çalışıyorduk. Köyde saklanabileceğimiz en güvenilir yer bir samanlık ve köyden bazıları da buraya saklanmıştı. Oraya saklanan kişilerden biri bir süre sonra dışarı çıkıp çevreyi kontrol edip güvenilir olduğunu görünce bizi dışarı çıkardı. Ben evdeki parayı almak için eve gittim. Evdeki hayvanlar dışarı çıktılar onları içeri koyup kapattım. Evden kaçarken silahı da almayı düşündüm. Fakat ameliyatım olduğu için alamadım. Evden çıkarken köyden birine rastladım. Onunla birlikte diğerlerinin yanına gittik. Sabah oluyordu. Bazıları köye dönmek istiyordu. Ben geri dönmek istemiyordum. Çünkü Luricina köyüne gitmek istiyordum. Luricina köyü bizim köye göre daha güvenilirdi. Ben , birkaç kadın ve bir ihtiyarla birlikte Luricina'ya gitmeye karar verdik. Yolum yanına varıncaya kadar ilerledik ve durduk. Araba geçmediğini görünce koşturarak yolu karşıya geçtik. İhtiyar adam Luricina köyünde oturan kızına benimle para yolladı. Luricina'ya yaklaştığımızda başımızın üstünden uçaklar geçiyordu. O saat çocuklarıma ellerindeki beyaz mendilleri sallamalarını söyledim. Tepelerin içinde bizi gören uçaklar bizi önce Rum askeri bellemiş olacak ki üstümüze doğru daldılar. Ben çocuklara ellerindeki mendilleri daha hızlı sallamalarını söyledim. Mendilleri gören Türk

uçakları üzerimizden geçerek Kiraci köyü 'nü bombaladılar. Bizde sağ selim Luricina'ya vardık. Luricina hastahanesinin yanında bir Türk polis vardı. Bize sert davrandı. Bende ona o taraftan geldiğimizi söyleyerek bize karşı davranışının hoş olmadığını söyledim. İyi olmadığını gören doktor Sıdika Hanım beni kontrol etti ve iyi ki korse giydiğimi söyledi. Yoksa ameliyatının açılacağını söyledi.

Luricina köyünde oturan Bedürfanlı Mehmet dayının yanında yirmi yirmibeş gün kaldık ve şimdiki köyümüze geldik.

NAZİFE KATMAN

14-11-1929

DÜZOVA

TEL:2323940

1963 yıllarında 32 yaşında olan Hamide Arifoğlu o günleri bizlere şu şekilde aktarıyor.

1963 yılında EOKA başlamıştı. O zaman bizim silahımız yoktu. Herkes silah olarak evinin avlusuna taş, şiş, bıçak yığardı. Erkekler ise çatallarla, küreklerle, çapayla nöbet beklerlerdi. Bir tehlike hissettiğimizde kadın ve çocuklar ovaya gidip gece orada yataydık. Erkekler ise köyü beklemek amacıyla orada kalırlardı.

Köyümüzden ilk göç edişimiz 1963 yılında oldu. Yakın bir Türk köyü Rumlar tarafından basılınca biz de Luricina (Akıncılar) köyüne kaçtık. İki yd Luricina'da aile yanında kaldık ve 1965 yılında tekrar köyümüze döndük. 1974'te tekrar olaylar başlayınca bizim bölgede olan diğer bir Türk köyü Bedürfan (Esendağ) Rumlar tarafından basıldı. Bizim köyümüz komuşu köyün Rumları tarafından gece silahlarla tarandı. Bunun üzerine herkes gece ovaların içinden tekrar Luricina'ya kaçtık. Her şeyimizi köyde bırakmıştık ve her şeyimizi Rumlar alıp gitti. Çıkarma yapıldığı zaman Rumlar ilk olarak bizim köyü bastılar. Köye kalan altı yaşlı insanı Rumlar hunharca öldürdüler. Bizde iki ay Akıncılar köyünde kalıp ondan sonra Türk tarafında kalan Exemedoş (Düzovaj)'ya geldik

HAMİDE ARİFOĞLU

16-5-1926

DÜZOVA

TEL:2323861

Ayşe Bektaş savaş yıllarında küçük çocuklarıyla çektiği sıkıntılı anlatırken bazen gülüyor bazen de hüzünleniyor ve anılarını çekinerek anlatmaya çalışıyor.

1963 olayları çıktığı zaman Rumlar diğer Türk köyleri gibi Matyatı da bastılar. Rumlar bu baskıyı akşamüzeri başlattılar. Baskında kahve taranmıştı ve kaynatamında ortağı olan Rum öldürmüştü. Kaynatamın ismi Baba Ali'ydi. Bu baskından korkarak gece tarlaların içinden en yakını olan Türk köyü Koççata görüncem Meleşin yanına sığındık. Orada da rahat değildik Rumların ne zaman gelip burayı da basacaklarını düşünüyorduk ve gece hiç dışarı çıkmazdık. İki küçük çocuğum vardı. Köyümüzden hazırlıksız kaçtığımız için elimizde çocuklarımıza yiyecek alacak paramız yoktu. Margiden yardım gelince biraz rahatladık. On iki ay burada kaldık. İngilizler bize her türlü şeyi getirdiler ve biraz rahatladık. Daha sonra bize Koççat'a bir toprak ev verdiler. Çocuklar toz toprak içinde bir ara hastalandılar. Ben ve eşim geçimimizi sağlamak için güneşin altında orak biçmeye giderdik ve on şilin günde kazanırdık. Daha sonra köylüler bize geçimimizi sağlamamız için bir tarla verdiler. Ortalık biraz sakinleştiği için eski köyümüze zeytin toplamak içinde gidiyor ve geçimimizi sağlamaya çalışıyorduk. Bir ara büyük baş hayvan beslemeye kalktık onlar da ölmeye başladılar. Altı yıl bize verdikleri toprak evde kaldık. Ondan sonra göçmen evleri yapıldı. Altı yıl da orada kaldık ve 1975'de İngilizlerle kuzeye Türk bölgesine geçtik.

AYŞE BEKTAŞ

12.07-1941

DÜZOVA

2323864

1963 'de Rum terör örgütü olan BOKA faaliyetlerine başlamıştı. Hirsofu köyünde kalmakta olan Zehra Tonaj, köyünde yaşananları şöyle anlatıyor.

BOKA ilk faaliyetlerine başladı. Köyde Cemal isminde bir kişiyi vurdular ve şehit oldu. Ondan sonra herkes Rumlardan korkmaya ve saklanmaya başladı. Türklerde T.M.T'yi kurmuştu. T.M.T'nin bölge sorumlusu eşim Enver Tonaj'dı. Yardımcısı da Selçuk isminde biriydi. Teşkilat Goçina (Erenköy'den Hirsofu'ya silah getirdiler ve gelen silahları yere gömerlerdi. Bu silahların sorumluluğu eşime aitti. Köye gelen silahları eşim ve yardımcısı köydeki diğer insanlara dağıtırlardı. Herkes aldığı silahı evinin yanına gömerdi.

1963 yılında bizim köy hemen göçmen olmadı. Labihyi köyünden bizim köye göçmen geldiler. Hirsofu köyünde 1963-74 arası çok önemli olaylar olmadı. 15 Temmuz 1974 tarihinde Rumlar kendi aralarında iki gruba ayrıldı. Bunlar Grivascılar ve Makariosculardı. Bu iki gurubun arasında kavgalar çıkıyordu ve hiç anlaşmazlardı. Bunun üzerine Kıbrıs'a Türkiye müdahale etmek zorunda kaldı.

Köyde komşumuzun kocası olan Ramadan Dayı hayvanları almak için mandırasına gitti orada Udi Rumları tarafından vurularak öldürüldü ve şehit oldu. Bafia daha birçok kişi şehit oldu. Minarede bulunan bir genci Rumlar öldürdü. İkinci barış hareketi olduğu zaman biz ailece dağlara kaçtık. Bir dere yatağına saklandık. Orda her taraf ormanlıktı. Korkumuzdan dikenler ayaklarımıza batıyordu fakat biz hiç bir şey hissetmiyorduk. Ben ormanda yürürken büyük bir taş parçası benim üstüme düşüyordu şans eseri taş yanıma düştü. Daha sonra bize tehlike yok diye haber geldi

ve köyümüze geri döndük. Baf ve Poli'nin teslim olması üzerine biz de teslim olmak zorunda kaldık. Çünkü silahlarımız ilkel silahlardı. Onları elimizden Rumlar almıştı. Bir yıl boyunca köyümüzde esir olarak kaldık. Anlaşma oldu. 1975 görüşmelerinden sonra anlaşma gereği okullar açılacağı için Rumlar Türk öğrencilerinin kuzey Kıbrıs'a geçmesine izin verdiler. Daha sonra sakatlar ve hastalar geçti. Daha sonrada esir olanlardan kaçak olarak geçenler oldu. En son olarak da anlaşma gereği geri kalanlar Türk bölgesine geçti.

ZEHRA TONAJ

02-12-1934

ZÜMRÜTKÖY

BOKA'cı Rumların bir çok yerde yaptıkları baskınlar yüzünden korku içinde yaşayan Türk halkı yapılan baskınlardan korkarak köylerinde rahat bir yaşam sürdürmekte çok zorluk çekiyorlardı. Türklerin bu korku içinde geçen yıllarını ve köylerinden nasıl kaçtıklarını teyzem İlksev Hacıveli bize şu şekilde anlatıyor.

1963 yıllarında Rumların birçok köyü bastıklarını duyduğumuz için korkudan gece evlerimizde yatmazdık. Traktörü olanlar traktörün arkasına araba tararlardı ve kadınlarla çocuklar gece köyden dışarı ovada yatırdık. Yanımıza silah olarak çapa, kürek alırdık. Erkeklerde av tüfekleriyle nöbet tutarlardı. Köye giren ana yola barikat olsun diye tel çekerdik. Her gece köyün erkeklerinden biri burada nöbet tutar ve köye girenleri kontrol edersi. Rumlarla alış veriş yapmazdık. Biz ilk harekât gününden üç gün önce Lefkoşe'ya gitmiştik fakat Rumlar yollar kestikleri için iki gün Lefkoşe'da kaldık. Yollar açılınca köyümüze gittik. İki gün sonra birinci hareket oldu ve ilk geceden köyümüz Rumlar tarafından basıldı. Baskın esnasında ben üç çocuğumla evden çıkamadım. Diğer iki çocuğum annemdeydi ve ben onları çok merak ediyordum. Rumlar evin etrafını sarmışlardı ama içeri girmedikleri için bizi bulmadılar. Sabah olmak üzereydi ki ben çocuklarımla evden kaçtım. Ovada daha önceden bildiğimiz bir mahraya gittim. Orada bütün köylüler toplanmıştı. Ondan sonra herkesle birlikte Akınlar köyüne gittik ve ikinci harekate kadar orada kaldık.

İLKSEV HACİVELİ

13-10-1949

DÜZOVA

1950'li yılları içinde Türk-Rum ilişkilerini büyük teyzem Sabriye Özdamar şu şekilde aktarıyor:

O yıllarda bizim köyümüz olan Matyat'ta Türkler ve çevre köylerdeki Rumlar küçük baş hayvanlarını karıştırarak birlikte beklerlerdi. Rumlar köye baskın yapma karan almışlardı. Köyümüzde Baba Ali Mustafa dayı denen kişi yukarıda da söylediğim gibi hayvanlarını bir Rum'la karıştırıp bekliyordu. Yardımlaşdığı Rum da köye baskın yapacak olanlar içinde idi. Baskını üç Rum gerçekleştirecekti. Rumların ikisi köyün kahvesi önünde bir yere gizlenecek ve Baba Ali dayıyı vuracak olan Rum'un silah sesinden sonra onlar da köy kahvesini silahla tarayacaklardı. Baba Ali dayı ortağına kahveye gidip haberleri dinleyip geleceğini söyler. Ortağı ona isterse bu akşam gelmemesini söyler ama baskın olacağından bahsetmez. O da köye gider. Geri dönerken Runıl'ın görür ve geri köye kaçmaya çalışırken Rum arkadaşı onu vurur. Silah sesini duyan diğer Rumlar da köy kahveyi tararlar. Bu baskında köyümüzde üç kişi şehit oldu.

SABRİYE ÖZDAMAR

13-03-1922

DÜZOVA

TEL: 2323947

ALAN İÇİ	13				
AYLAZDO KİLSESİ	22				
AYSEZEMENO	12				
AYVARVARA	27				
BAF	13				
BARLOS SİNEMASI	13				
BAYPASYOLU	20	22	24		
BEDURFAN(ESENDAG)	15				
CİKO	12				
DALİ	24				
DİZAR KÖY	24				
EKSEMEDOŞ (DÜZOV A)	18				
GOÇÇİNO (ERENKÔY)	17				
GQRNARO OTEL	26				
HERAH	12				
HİRSOFU	26				
İŞAMADENİ	15				
KAYMAKU	15				
KERMİYA	18				
KOÇÇAT	12	20	25		
LARNAKA (İSKELE)	5	6	7	8	
LEFKOŞA	12	15	18		
LİMASOL	12	13			
LLJRİ~NA (AKINCILAR)	12	10	20	22	24 28
f/JATVAT	15	20	25	29	
İMİTROPOLİT	7				
POLİ	27				
UDİ	26				

ALİ	13	
ALİ, BABA	25	29
BEDURFANU MEHMET	23	
CEMADO, NİYAZİ	6	
DOKTOR SIDIKA	22	
EMİN MEHMET	20	
ENVER BEY	15	
FATMA, HALAYIK	6	
HASAN	13	
HASAN	26	
KARA „HASAN.ZİYA	15	
MELEK	25	
MİTROPOLİT PAPAZI	7	
NİYAZİ	10	11
PAPAZ	20	
RR.DENKTAŞ	10	
RAMADAN DAVİ	26	
SELÇUK	26	
ŞEFKET	10	11
TONAJ,ENVER	26	

1974'de Nicosia Clubda Bahir Pulhan'ın askerlik günlerini anımsatan fotoğraflardır.

1955 'de Türk Bankası önü mitingleri.

1955de açlık ve sıkıntı günlerinden dolayı yapılan miting.

Tıp öğrencisi Omorfolu Hasan'ın mezarı.

Omorfolu Hasan'ın cenaze töreni.